

STRAŻ MARSZAŁKOWSKA

Tradycja Straży Marszałkowskiej sięga drugiej połowy XVI w. Wspomina o niej w wydanym w 1578 r. dziele *Polonia...* Marcin Kromer. Byli to żołnierze stanowiący ochronę osoby monarchy, podlegli urzędnikowi królewskiemu – marszałkowi, do którego licznych obowiązków należało zapewnienie porządku i bezpieczeństwa w miejscu pobytu króla. W XVII stuleciu sądowa i policyjna władza marszałka rozciągała się już na obszar położony w odległości jednej mili (ponad 7 km) od rogatek miasta, w którym odbywał się sejm i przebywał monarcha. W Rzeczypospolitej wielokrotnie wydawano tzw. artykuły marszałkowskie – przepisy o charakterze porządkowo-karnym, obowiązujące w miejscu podległym władzy marszałka. W sprawach wynikłych z naruszenia artykułów orzekał specjalny sąd marszałkowski, a egzekucję wyroków zapewniała Straż.

W XVII stuleciu „wartę” albo „straż” marszałkowską pełniła jednostka (chorągiew) piechoty węgierskiej (120–150 żołnierzy). Stosunkowo dobrze wyszkolona i uzbrojona, była jednolicie umundurowana: szaroniebieskie („barwy obłoczy-



Piechota polsko-węgierska w XVI w.

(B. Gembarzewski, *Żołnierz polski. Ubiór, uzbrojenie i oporządzenie od wieku XI do roku 1960*, t. I: *Wiek XI - XVII*, Warszawa 1960)

stej” – jak wówczas mówiono) surduty z czerwonymi wyłogami, biała kamizelka i także spodnie. Nazywani „węgrami marszałkowskimi”, podzieleni byli na oddziały, z których zawsze jeden był na straży, „pod którą wszyscy oddawani bywają, którzy rozterki czynią”. Ponadto zaciągali całodzienną wartę w izbie poselskiej i eskortowali skazanych wyrokiem



Oficerowie i żołnierze chorągwi węgierskich w XVIII w.
(B. Gembarzewski, *op.cit.*, t. II: *Od 1697 do 1794 roku*, Warszawa 1962)

sądu marszałkowskiego. Bezpieczeństwo węgry chronione było wysokimi karami, ponieważ „za zranienie sługi marszałkowskiego przewidywana jest kara śmierci”.

W czasach saskich i stanisławowskich wygląd „marszałkowskich” ulegał zmianom. Według Jędrzeja Kitowicza marszałek wielki koronny Franciszek Bieliński umundurował ich na czerwono „z zielonymi kapuzy (nakrycia głowy), żółtym pasamonem włóczkowym obszyte, bo też (...) dawał dworowi swemu liberię czerwoną z zielonym”, a jego na-

stępcą Stanisław Lubomirski wolał „opięte ubranie granatowe z czerwonymi wyłogami”. Pod twardą ręką Lubomirskiego liczba żołnierzy wzrosła o 50 ludzi, a jego „węgry” „słynęły ze zręczności do łapania złodziei”.

W XVII i XVIII stuleciu podstawowe zadanie straży marszałkowskiej, jakim było zapewnienie porządku i bezpieczeństwa w miejscu pobytu króla, zostało rozszerzone na sprawowanie władzy policyjnej w całej Warszawie. Z powodu szybkiego rozwoju miasta „dla objeżdżania (...) w nocy obszernych przedmieściów i opatrzenia wszelkiego w każdym czasie (...) bezpieczeństwa Komisya Wojskowa co pół roku dwie chorągwie lekkie pod dyspozycją łaski marszałkowskiej ordynować i oddawać powinna będzie” (1776). Straż uzyskała w ten sposób istotne wzmocnienie, co pozwalało utrzymywać w mieście względny porządek.

W II Rzeczypospolitej bezpieczeństwo podczas pierwszego posiedzenia Sejmu Ustawodawczego (10 lutego 1919) za-

Straż Marszałkowska z komendantem, Romanem Stawickim, ok. 1927 r. (*Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919-1927*, red. H. Mościcki, W. Dzwonkowski, Warszawa 1928)





Straż Marszałkowska, 1936 (Narodowe Archiwum Cyfrowe)

pewniała z marnym skutkiem powołana w grudniu 1918 r. Milicja Ludowa. Wywołało to zastrzeżenia na posiedzeniu Konwentu Seniorów ze strony posła Wojciecha Korfantego, w wyniku których w uchwalonym wówczas Tymczasowym Regulaminie Obrad znalazło się postanowienie, że „władzę policyjną na terytorium Sejmu wykonywa wyłącznie Marszałek Sejmu przez funkcjonariuszów Sejmu i komendanta Straży, którego sam mianuje”. Przewidziano również, że tymczasowo „pełni służbę bezpieczeństwa oddział wojska oddany do rozporządzenia Marszałka” (art. 64). Jednak dopiero awantura na Sali posiedzeń, która wybuchła w związku z głosowaniem nad powołaniem w nowej konstytucji Senatu, skłoniła marszałka Wojciecha Trąmpczyńskiego do wystąpienia na Konwencie Seniorów o powołanie Straży Marszałkowskiej, której zadaniem byłoby przestrzeganie porządku w Sejmie. Mimo oporu lewicy postanowiono zaangażować komendanta i 12 strażników. W 1929 r. było ich już 18, a brak źródeł nie pozwala stwierdzić, czy liczba ta

później rosła. Nosili granatowe mundury z czerwonymi wypustkami. Na mundur składała się czapka rogatywka (mięka), dwurzędowa kurtka typu „ułanka” z wyhaftowanym na naramiennikach białym orłem i akselbantem od lewego ramienia, spodnie „szasery” i buty sztyblety. Służbowego charakteru nadawał pas główny z koalicijką. Komendant Straży akselbant nosił na prawym ramieniu, a w latach 30. zmienił mundur na jednorzędowy z galowym pasem oficerskim. Strażnikom pełniącym służbę w gmachu Sejmu dodano białe rękawiczki, a zrezygnowano z koalicyjki przy pasie głównym.

Zadaniem Straży Marszałkowskiej było zapewnienie fizycznej ochrony rozległego terenu parlamentu (tak jak dzisiaj adresem Sejmu była ul. Wiejska 4/6/8) oraz ochrona przeciwpożarowa. Do 1930 r. Straż wielokrotnie interweniowała na Sali plenarnej, np. usuwając posłów uprzednio wykluczonych przez marszałka z obrad, z reguły za uniemożliwianie tychże. Czuwała również nad stosownym zachowaniem publiczności zgromadzonej na galerii.

Straż Marszałkowska przed tablicą upamiętniającą śmierć posłów i senatorów RP, ofiary katastrofy smoleńskiej 10 kwietnia 2010 r.





Straż Marszałkowska przed głównym wejściem do Sejmu RP

Po II wojnie światowej Straż podjęła działalność już w Sejmie Ustawodawczym (1947), ale jej kompetencje i umundurowanie bardziej przypominały straż przemysłową niż elitarną formację podlegającą Marszałkowi Sejmu. Obecnie Straż Marszałkowska liczy ponad 120 ludzi i jest komórką organizacyjną Kancelarii Sejmu. Strażnicy są jednolicie umundurowani. Dwurzędowa marynarka munduru galowego nawiązuje do tradycji z okresu II Rzeczypospolitej, podobnie jak noszony z prawego ramienia sznur galowy. W klapach marynarki wyszyte są stylizowane litery *SM* w otoczce liści dębu. Ten sam motyw umieszczony jest na otoku okrągłej czapki. Odznaka identyfikacji indywidualnej również zawiera elementy charakterystyczne dla symboliki parlamentarnej. Na eliptycznej tarczy umieszczona jest głowica laski marszałkowskiej, przesłonięta w dolnej części stylizowaną łodzią na fali – symbolem nawy państwowej. Na nich nałożony jest wizerunek orła w kolorze srebrnym. Motyw łodzi został zaczerpnięty z laski marszałka W. Trąpczyńskiego wykonanej w 1920 r.

Sztandar Straży Marszałkowskiej, nadany przez Marszałka Sejmu w marcu 2014 r. nawiązuje do tradycji parlamentarnej przez umieszczenie wokół srebrnego orła na stronie głównej płata napisu *SALUS REI PUBLICAE SUPREMA LEX* (dobro Rzeczypospolitej najwyższym prawem), który widniał na Sali obrad Sejmu II Rzeczypospolitej, na stronie odwrotnej zaś na granatowym tle (jest to nawiązanie do koloru munduru) widnieje powiększona odznaka identyfikacji indywidualnej. Jako motyw ozdobny wykorzystano po obu stronach wić roślinną z liści dębu, takich, jakie stanowią ozdobę mundurów. Całość symboliki i jej układ kompozycyjny podkreślają szczególną rolę i charakter Straży Marszałkowskiej, jako służby ochronnej i reprezentacyjnej, w nawiązaniu jednocześnie do tradycji i współczesności.



Projekt sztandaru Straży Marszałkowskiej
(autor Jarosław Pych)